
IV. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І АУДИТ

УДК 657

ПРОЯВИ КРЕАТИВНОГО ОБЛІКУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

**Ю. А. Верига, кандидат економічних наук;
В. Ю. Захарченко, кандидат наук з державного управління;
А. Ж. Пшенична**

Бухгалтерський облік – це прикладна система, яка в значній мірі залежить від особливостей ринкового середовища та не існує ізольовано від економіки держави, від системи законодавства що діє в країні.

Регулювання обліку в Україні здійснюється відповідно до чинного законодавства, постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики, Головної державної податкової служби України, Національного банку України та інших державних органів.

Регламентування бухгалтерського обліку за допомогою чітких правил – невід’ємна частина бухгалтерського обліку, але далеко не весь бухгалтерський облік. Облік – це міст, який поєднує економіку і право, тому практикуючий бухгалтер є одночасно і як юристом, і суддею для учасників господарських процесів, і, що може бути більш важливим, як їх економічний радник.

Спираючись на практичний досвід застосування бухгалтерського обліку, його теорія на підставі досліджень об’єктів, що обліковуються, покликана встановлювати найбільш досконалі способи та прийоми, організаційні

форми й техніку ведення обліку та складання бухгалтерської звітності. Пошуки напрямків подальшого розвитку облікового забезпечення управління виробництвом важливі й через збільшення повноважень облікових працівників щодо можливостей вибору варіантів, форм і методів обліку.

Тому одним із нагальних завдань розвитку бухгалтерського обліку в сучасних умовах в Україні є адаптація ринкових облікових інституцій у вітчизняну практику. Однак їх новизна, незважаючи на наявність досліджень з даної тематики, зумовлює виникнення невирішених питань у бухгалтерському обліку, а саме в креативності його потенціалу.

Ідея креативного обліку полягає у формуванні на підприємствах духу оновлення всіх сфер діяльності на основі освоєння двох етапів розвитку – розширення інформації та створення знань для поширення серед персоналу. Метою креативного обліку є генерування інформації на запит менеджерів нижчого, середнього та вищого рівнів, що підвищує ефективність роботи обліковців і управлінців.

Залишаються недостатньо вивченим питання можливості існування креативного обліку, хоча дане поняття широко використовується

ся в обліковій літературі, та його взаємозв'язок із обліковою політикою на рівні підприємства.

Питання креативного обліку і облікової політики в своїх працях розглядали О. Амаг, Г. Бретон, Т. Барановська, Ф. Бутинець, К. Ванг, Х. Габріелз, С. Голов, П. Житний, О. Заббарова, Є. Коміські, С. Легенчук, Ч. Малфорд, С. Міщенко, М. Метьюс, М. Пушкар, М. Перера, Е. Райс, Я. Соколов, Х. Столови, Л. Чижевська та ін. У своїх дослідженнях вони розкривають питання сутності та сфери використання креативного обліку, зв'язку креативного обліку з бухгалтерською етикою, національних особливостей етики креативного обліку, пошуку креативних методів бухгалтерського обліку.

Особлива увага останніх публікацій присвячена проблемам застосування креативного обліку як формі бухгалтерської маніпуляції, його вплив на корпоративні скандали, пов'язані з фальсифікацією фінансової звітності.

Для всебічного відображення складної і багатогранної діяльності окремих підприємств, а також усього процесу суспільного відтворення використовують різні види обліку, кожний із яких має свої конкретні об'єкти, завдання і особливості. Проте всі вони діють не ізольовано, а взаємодоповнюють один одного, створюючи єдину систему господарського обліку.

Аналізуючи останні дослідження, можна дійти висновку, що більшість науковців схиляються до того, що креативний облік є результатом облікової політики і втрачає свій негативний відтінок. Креативний облік – термін, який часто перекладають як творчий облік. Раніше подібна «творчість» зводилася до вуалювання і викривлення облікових даних. Креативний облік – це будь-який науковий метод, який не відповідає загальноприйнятій практиці або встановленим стандартам і принципам. Креативний облік є позитивним тоді, коли використовується без прямого порушення законодавства для відображення основних тенденцій у зміні вартості бізнесу і достовірної картини стану справ фірми, особливо, якщо не існує інших методів відображення в обліку нової операції.

«Креативність розуміють як здібності до конструктивного та нестандартного мислення і поведінки, усвідомлення і розвитку свого досвіду» [3]; за Д. Джонсоном – це здатність людини породжувати надзвичайні ідеї, ментально віддалятися від традиційних схем, швидко виходити із проблемної ситуації.

«Креативність пов'язують з інноваційним способом розвитку підприємства, коли для прийняття управлінських рішень використовують додаткову інформацію про традиційні об'єкти (ресурси, процеси, капітал, логістика, маркетингові дослідження та ін. [3].

Автори статті більше схиляються до думки Легенчука С. Ф., яка базується на дослідженнях зарубіжних учених (А. Карманська, Ч. В. Малфорд, Є. Є. Коміські), про те, що ведення обліку в межах альтернативних варіантів, передбачених обліковою політикою на основі врахування існуючих принципів обліку, можна називати «умовно-креативний облік»; для визначення обліку, орієнтованого на умисне порушення законодавчих норм і принципів обліку, – називати «агресивний облік» [2]. «Умовно-кративний облік» передбачає облікову політику маніпулювання звітності у межах законодавства та принципів обліку. «Агресивний облік» передбачає облікову політику з порушенням принципів обліку та законодавства – вуалювання звітності, фальсифікація звітності.

Креативний облік визрів і набув поширення у 90-ті рр. ХХ ст. у надрах корпоративної організації бізнесу. Він був створений англо-американською бухгалтерською школою і означає використання методів обліку, що дозволяють покращити фінансове становище фірми у фінансовій звітності або досягати інших цілей за розпорядженням менеджменту вищого рівня. При цьому в рамках креативного підходу можливо прикрашання звітності не тільки в межах чинного законодавства. Ці прийоми раніше називалися вуалюванням і фальсифікацією балансу.

Вуалювання – умисне спотворення окремих статей активу або пасиву, яке не впливає на величину валюти балансу, – застосовується

з метою поліпшення або погіршення фінансового становища організації.

Фальсифікація – умисне спотворення показників звітності з метою завищення або заниження фінансового результату, а також зміни рівня рентабельності. У цьому випадку креативність має негативний відтінок.

Метою фальсифікації є обман або зловживання довірою потенційних інвесторів для заподіяння їм майнової шкоди.

Креативний потенціал існує, мабуть, відтоді, як на Землі з'явилася людина. Отже, надзвичайно нині широко вживаний термін «креативність», в основу якого покладено слово «The Creator» (Творець, Бог, який створив Всесвіт), означає не що інше як активне, краще нестандартне, ще краще, оригінальне, небайдуже творення. В усякому разі так його розуміємо ми, хоча в науковій літературі існує велика кількість спроб дати своє визначення цього поняття. Якщо «умовно-креативний облік» є «творінням», «придумкою», то «агресивний облік» – точно створюють «не Боги».

Організація будь-якого креативного обліку диктується необхідністю пошуку способів підвищення ефективності роботи, одним із важливих чинників цього є показник виходу підприємства (установи) в інформаційний простір; врахування (та подальший аналіз) реакції споживачів інформації, яку надає облік.

У ряді випадків застосування «креативних» методів обліку та складання звітності є одним із доказів недобросовісних дій керівництва, які в ринковій економіці переслідуються в адміністративному і кримінальному порядку, оскільки масове застосування таких методів обліку негативно впливає на основні індикатори економічного зростання країни.

Застосування бухгалтерами «креативного» обліку тісно пов'язане з питаннями професійної етики. Згідно з п. 9 «Кодексу професійної етики бухгалтерів Міжнародної федерації бухгалтерів» відмінною рисою даної професії є визнання своєї відповідальності перед суспільством з метою забезпечення впорядкованого ведення комерційної діяльності. В ідеалі дані зовнішньої фінансової звітності повинні бути єдиними, як для осіб, відповідальних за

організацію і ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, так і для зовнішніх користувачів звітності. Для цього реалізується нормативне регулювання фінансової звітності на основі загальноновизнаних стандартів обліку та звітності в інтересах захисту зовнішніх користувачів фінансової інформації.

Науково-практичні дослідження в області криміналістичного аналізу характерних типів економічних злочинів в Україні акцентують увагу на основних прихованих формах шахрайства в окремих сферах. Так, у сфері бухгалтерського обліку це – фальсифікація супровідних документів, завищення або заниження вартості активів, незаконне списання активів, завищення валових витрат, використання «мертвих» душ, нецільове використання коштів і т. ін. [1].

Звичайно, такі прояви форм шахрайства можуть бути тільки завдяки застосуванню креативного «агресивного обліку».

У міжнародній обліковій практиці застосування креативного підходу до бухгалтерського обліку оцінюється неоднозначно й частіше за все негативно внаслідок того, що при цьому наявна вірогідність спотворення фінансових результатів компанії і введення в оману користувачів фінансової звітності.

Бажання забезпечити легітимний характер креативного обліку в Україні реалізувалося у визнанні необхідності затвердження підприємствами облікової політики, що відображено в нормах Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Але на теперішній час немає однозначного та чіткого висновку про існування чи відсутність цього виду обліку, тому з цього приводу ведуться постійні дискусії.

Таким чином, облікова політика і «креативний» облік припускають творчий підхід до формування інформації, наведеної у фінансовій звітності. Відмінності між ними виникають лише в частині ставлення до норм цивільного права та бухгалтерського і податкового законодавства. При цьому ці явища мають двоїтий характер. З одного боку, їх характеризує обліковий метод, який не відповідає загальноприйнятій обліковій практиці, а

з іншого, спостерігається процес вуалювання показників звітності для того, щоб представити виробничо-господарську діяльність підприємства в найбільш вигідному світі.

На наш погляд, існує креативний підхід до формування окремих показників фінансової звітності, а не вид обліку. У ряді випадків застосування «креативних» методів обліку і складання звітності є одним із доказів недобросовісних дій керівництва, які в ринковій економіці переслідуються в адміністративному і кримінальному порядку, оскільки масове застосування таких методів обліку негативно впливає на основні індикатори економічного зростання країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарченко В. Ю. Вплив тіньової економіки економічної злочинності на економічну безпеку (економіко-правовий аспект) / Захарченко В. Ю., Лазаренко В. І., Нестуля О. О.; за заг. ред. В. І. Лазуренко. – Донецьк : Каштан, 2010. – 470 с.
2. Легенчук С. Ф. Креативний облік в національній системі бухгалтерського обліку / С. Ф. Легенчук // Теорія та методологія бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : Міжнар. зб. наук. пр. – 2009. – Випуск 2 (14). – С. 88–101.
3. Психология менеджмента / под ред. проф. Никифорова. – 2-е изд. – Х. : Гуманитарний центр, 2002. – С. 144.